

En Kæmpevise.

Ved S. C. Sortfeldt.

I EN PAKKE Kirkesynsindberetninger¹⁾ fra Midten af det 18de Aarhundrede har jeg fundet en Kæmpevise, der er en Variation af Visen om "Liden Engel", som findes i flere Kæmpevisesamlinger.

Den Vise, som skal omtales her, er dog noget forskellig fra de tidligere kendte. Visens Handling foregaar paa Thyholm i en Tid, da Kristendom og Hedenskab endnu brødes om Magten. Kristendommen havde tilsyneladende sejret her i Landet; men Visen viser os en Tankegang, som helt igennem er hedensk og raa. Drab, Mordbrand og Blodhævn kan ikke godt forliges med Kristendommens Tankegang. Vi maa derfor langt tilbage i Tiden for at finde Visens Tidsalder. I Trap nævnes den første Halvdel af det 13de Aarhundrede; men Handlingens fuldtud hedenske Tankegang tyder paa, at Visen er ældre.

Det i Regnskabspakken fundne Eksempel af Visen er sikkert skrevet af Biskop Broder Brorson²⁾ i Aalborg til hans Søn³⁾, der var Præst i Klim. Haandskriften ligner Biskoppens i høj Grad; men den opskrevne Vise med den lange Forklaring, der gaar ud paa at vise Oprindelsen til det mærkelige Navn "Kvinddalen", maa være forlagt i Regnskabspakken og er aldrig kommen Klimpræsten i Hænde.

Historikeren Jakob Langebæk, der er Thybo af Fødsel, skal have skrevet 5te Bind af Atlas Daniæ, hvori han omtaler Visen, men i en noget anden Skikkelse. Pagina 472 i Atlas Daniæ læser vi: "En gammel Tradition siger, at Søbjerg skal have sit Navn deraf, at en Nonne, som imod Broderens Gyde Lovmandsens Villie havde giftet sig med liden Ingvar i Helleris, fødte tvende Sønner ved Kvindals Bjerg straks vesten ved Kirken, af hvilke den ene siden hævnedes sin Faders Død, som var indebrændt i Kirken, ved det han satte Ild paa Gyde Lovmandsens Stenstue, hvorom en Kæmpevise findes."

Ogsaa Tylands Historiker, Præsten Knud Aagaard af Skjoldborg, har kendt Visen i dens tyholmske Variation. Han skriver i sin Tylands Beskrivelse (1802): I Søbjerg Sogn er tvende Bøndergaarde, Østergaard og Helleris. Paa Østergaard boede en Mand ved Navn Gjøde Loumandsen, paa Helleris boede Ingvor Ingvorsen; den sidste havde besvangret den førstes Søster Frue Haufred, hvilken han havde ført til Helleris; Gjøde for at hævne sig paa Ingvor bestormer Helleris med sine 30 jernklædte Mænd og forfølger Ingvor og sin Søster, som flygtede gennem Rokjær Skov til Søbjerg Kirke, hvorpaa han skød Ild paa Kirken, og da den stod i Lue, udtog Frue Haufred,

som gik 2 Bøsseskud vesten for Kirken i en liden Dal og fødte der en Søn. Denne Dal kaldes endnu denne Dag Kvinde-Dal. Denne Søn lod hun hemmeligen døbe i Hvidbjerg Kirke og opkaldte ham efter hans Fader. Siden efter hævnedes den unge Ingvor sin Faders Død, idet han skød Ild paa Østergaard og indebrændte Gjøde Loumandsen med alle sine. Om denne Begivenhed haves en gammel Vise, trykt uden Aarstal, som begynder saaledes: "Det Aar lokkede han Fru Haufred, tog hende med".

Biskop Brorsons Afskrift er som allerede nævnt ledsaget af en lang Forklaring, der er adresseret til: "Hr. Christen Brorson udi Klim om Kvinddalen". Forklaringen og Visen lyder saaledes:

"Den østerste Gaard i Søbjerg By, Østergaard kaldet, bestaar ungefær af 10 Tdr. Hartkorn, har i katolske Tider været et fast Sted med Volde, hvis Rudera endnu kan ses, en Herresæde, hvorpaa boede en Mand Gjøde Loumandsen, havde og holdt 30 jernklædte Mænd. Samme Gjøde Loumandsen havde en Søster, hed Haufred; efter hende lagde sig en Herremand, som boede paa Helligerisgaard i Søbjerg Sogn, nu ansat for Hartkorn 9 Tdr. 4 Skp., ligeledes befæstet med Volde, som endnu er at se, og da han havde besvangret hende, tog han hende til sig udi Helligerisgaard, og der boede med hende ungefær 38 Uger. Samme Herremand hed Ingvor. Denne Hovmod fortrød Gjøde Loumandsen og vilde hævne paa Ingvor, at han i Hor havde ægtet hans Søster, hvorfor han stillede sine jernklædte Mænd i fire Dele og vilde paa alle Kanter beligge Helligeris og tage Ingvor til Fange, men ved Haufreds List praktiserede Ingvor og hun sig til Hest fra Helligeris og tog Flugten sønder fra Helligeris ind udi Rochier Skov for der at skjule dem; men da Gjøde Loumandsen formærkede deres Flugt, besatte han Skoven, og da de der ej længer kunde bjerge sig, tog de Flugten til Søbjerg Kirke, som kaldtes Marie Kirke, og med dem selv og Heste salverede dem til Alteret.

Gjøde Loumandsen, som var af Vrede og Had optændt, forfulgte dem til Kirken, og uanset Præsten, som kaldtes Sct. Søren, med Bøn vilde afværge Gjøde Loumandsens Vrede, saa dog skød Gjøde Loumandsen Kirken i Brand, og da ingen Redning saas for Ingvor og Hustru, stak de først deres Heste ihjel og svaled dem paa deres Blod, men da Blyet begyndte at rinde, bad og raabte Ingvor til Gjøde Loumandsen, at om han end vilde se ham saa forsmædelig brændt, han da dog vilde redde og hans Hustru og Gjøde Loumandsens Søster fra denne Vaade. Medynk vorde da Gjøde Loumandsen og lod tvende af sine Mænd med deres Glavind udstøde et Kirkevindue og derigennem tog Haufred, hvis Klæder

¹ Aalborg Bispearkiv, Pakke 313.

² Biskop i Aalborg 1737-78.

³ Chr. Brorson, der 1761 blev Præst i Tisted.

og Haar næsten var af brændt, og hendes Broder havde givet hende Pardon, gik hun lidet vestenfor Sønbjerg Kirke udi en liden Dal, kaldet deraf endnu paa denne Tid Kvinddal; der fødte hun en Søn, hvilken hun i største Dølgemaal fik døbt udi Semb Skram Kirke, som nu er Hvidbjerg Kirke paa Tyholm. Derefter opfostrede hun ham til han blev hans 18 Aar. Da fortalte hun ham, hvorledes hans Morbroder Giøde Loumandsen skændelig havde brændt hans Fader og ophidsede ham til Hævn. Dette unge Menneske, som var kaldet efter Faderen Ingvor, samlede nogle Mandskab og uforfærdet red med dem til Østergaard, en Dag Giøde Loumandsen gjorde sig lystig med sine jernklædte Mænd, og æskede Mandebod for hans Fader; men Giøde Loumandsen, der var en gammel haard Krigsmand, æstimerede ikke Ingvor for andet en Spyttegøg og derfor drog sit Sværd og med den opkastede Jord i Vrede med saadanne Ord: "Du skal aldrig faa for din Faders Død enten Guld eller Penges Værdi", hvortil Ingvor svarede: "Jeg begærer hverken Bod i Guld eller Penge, men jeg vil have for min Faders Liv og derpaa vendte sig fra Giøde Loumandsen, som agtede intet om Ingvors Trusel, til sine Folk, og da han havde omringet Østergaard, at ingen kunde undkomme, skød han Ild paa Østergaard og indebrændte Giøde Loumandsen med hans 30 Mænd, red saa til Helleris til hans Moder, og da han berettede hende Udfaldet, slog hun sine Hænder sammen med Graad og sagde: "Tilforn var det kun een Skade; men nu er det bleven til to".

Hic finis turporum!

(Her Ende paa Skændslerne)

Den gamle Kæmpeviser:

1.
Det var lochet hand⁴) Haufred⁵), tog hende med Ære og Priis,
Den første Nat de sammen sov det var i Helleris.
[Mon det ikke vil Dagen oplyse.]

2.
Den anden Nat derefter, de sov i grønne Eng,
Da drømte liden Ingvor udi sin Brudeseng.

3.
"Jeg drømte, at de vildsvin drak halvt mit Hjerte Blod,
Og at Marie Kirke over os i Lue stod."

4.
Indkom Sigvor Jonsen han førte Tidende nye,
"Her kommer Giøde Lovmandsen fire Vegne til By."

5.
Saa kyste han Fru Haufred for hendes Mund saa rød.
"I kendes os nu gode Raad alt for Vorherre hans Død."

6.
"Ej andre Raad kan jeg os kende, jeg er en bluesom Kvinde,

⁴ Ingvor, som boede paa Helleris.

⁵ Gøde Lovmansens Syster i Østergaard.

Lader os fly til Marie Kirke, vi faar vist Raad af hende."

7.
Saa red de ud af Helleris igennem Rochiers Skov,
Saa red de til Marie Kirke, saa lidt monne de det love.

8.
Det var liden Ingvor til Marie Kirke rendte.
Det var Giøde Lovmandsen, det gloend Ild efter ham sendte.

9.
Det var liden Ingvor til Marie Kirk lod floed.
Det var Giøde Lovmandsen, det gloend Ild efter ham skød.

10.
Udkom St. Søren, han var deres Sognepræst:
"I brænder ej Marie Kirke i Dag, det er Raad de bedst."

11.
"Vi sparer ej det røde Guld, lader det i Skaalen løb'.
Det giver jeg for Marie Kirke, i Dag vil vi den køb'.

12.
Vi sparer ej det hvide Sølv, lader det i Skaalen rind',
Det giver vi for Marie Kirk, i Dag vil vi den brænd'."

13.
Det var Giøde Lovmandsen, ham var en Svend saa brav,
Han skød Ild paa Marie Kirke, han lod den læng' forstaa.

14.
Det var liden Ingvor, han op for Alter stod,
Og "vi vil stikke vore Heste ihjel og svale os paa deres Blod".

15.
Det var liden Ingvor, der han saa Blyet rinde,
"Jeg beder eder for den øverste Gud, I sparer den usle Kvinde".

16:
De ragt ind med deres Glavind, de ragt ind med deres Spyd,
Saa toge de Fru Haufred af Kirk-Vindue ud.

17.
Sveden blev hendes Klæder, og sveden blev hendes Haar,
Saa gik hun ned til Kvindal, hendes første Søn frembaar.

18.
Det var Frue Haufred af Kirkens Brand var møed,
Den samme Dag ad Aften blev hende Sønnen fød.

19.
Hun ønskede udi Fødsels Nød, der hun saa Kirkens Kval:
"Herre Christ und mig den Søn at føde, som det kan hævne vel".

20.
Saa førte hun ham til Hvidberg Kirke og lod ham døbe om Nat.
Hun kaldte ham Ingvor Ingvorsøn, saa dølgte hannem hun maat.

21.
Saa fostret hun ham i Vintre og vel i Vintre fem.
"Din Morbror brændte din Fader, mindes du det ej end".

22.
Saa fostret hun i Vintre og vel i Vintre ni.
"Din Morbroder brændte din Fader, jeg mindes al min Tid."

23.
Det var liden Ingvor, han kalder sine Frænder i Raad.
"Jeg vil ride til Østergaard og æske for min Fader Bod."

24.
Hvor finder vi saa rask en Mand med rige Riddere tør tale.
"Det skal jeg", sagde Ingvor, "skulde jeg nu ligges i Dvale?"

25.

Det var liden Ingvor, han sadler Gangeren rød,
Saa red han til Østergaard, at æske Bod for Faderens Død.

26.

Det var liden Ingvor, han træder i Stenstue frem,
Huset Giøde Lovmandsen med Ridder og jernklæd' Mænd.

27.

"Her sidder du Giøde Lovmandsen, er lystig med dine Mænd.
jeg vil have Bod i Dag for min kære Fader, du brænd'."

28.

Det meldte Giøde Lovmandsen, han stødte op Muld med Sværd,
"Du skal aldrig faa for din Fader enten Guld eller Penges Værd"

29.

"Jeg skøtter ej om røden Guld, jeg det vel fange kan,
Mens jeg vil have for min Faders Død, en saa gæven Mand."

30.

Udgik Ilden Ingvar, han var en Svend saa brav.
Han skød Ild paa Stenstue, han lod den læng forstaa.

31.

Han brændt inde Hr. Torben, han brændt inde Hr. Tord.
Han brændte Giøde Lovmandsen, sad øverst ved Tavlebord.

32.

Han brændt ind Hr. Terkild, og han brændt ind Hr. Svend.
Han brændte Giøde Lovmandsen med 30 jernklæd' Mænd.

33.

Fru Haufred ud af Vindvet saa, at hendes Søn kom hjem.
"Hvad fik du til Bod i Dag, du kom saa snart igen."

34.

"Jeg brændt ind Hr. Torben, jeg brændt ind Hr. Tord,
Jeg brændte Giøde Lovmandsen, sad øverst ved Tavlebord".

35.

Jeg brændt ind Hr. Torkild, jeg brændt inde Hr. Svend,
Jeg brændte Giøde Lovmandsen med 30 jernklæd' Mænd."

36.

Det var Fru Haufred af Harne Hænder slog:
"Før var det een Skade, nu er det bleven to."
[Mon det ikke vil Dagen oplyse.]

(Historisk Årbog for Thisted amt 1930, side 3-9)